ŞA’BÎ (Âmir bin Şerâhîl)

Tabiînin büyüklerinden, meşhûr bir âlim. İsmi, Âmir bin Şerâhîl, künyesi Ebû Amr, nisbeti, Şa’bî' dir. Hemdân kabilesinin bir kolu olan Şa’b kabilesine mensûb olduğu için, Şa’bî denmiştir. 20 (m. 641) senesinde, Basra’da doğup, 104 (m. 723) yılında Kûfe’de ansızın vefât etmiştir. Aslen Yemenlidir. Babasının isminin Abdullah olduğunu söyliyenler de vardır.

Şa’bî hazretleri, büyük bir âlim, fakîh (fıkıh ilmi âlimi, İslâm Hukuku âlimi) ve muhaddis (hadîs âlimi)’dir. Hattâ İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe (radıyallahü anh) gibi, Ehl-i Sünnet vel-Cemâat’ın reîsi olan büyük bir müctehidin en büyük hocalarından idi. Sa’îd bin Müseyyib Medine’de, Mekhûl Şam’da, Hasen-i Basrî Basra’da, Şa’bî Kûfe’de o asırda dînin dört direği gibi idiler.

Şa’bî hazretleri tefsîr husûsunda, çok ihtiyâtlı ve tedbirli davranırdı. Tefsîr ile ilgili açıklamaları, Resûlullahtan ve Eshâb-ı kiramdan gelen rivâyetlere dayanırdı.

O kırâat ilmini Abdurrahmân es-Selemî ve Alkame’den, Muhammed bin Ebî Leylâ da ondan rivâyet etmiştir. Şa’bî hazretleri, Haris el-A’ver’den de hesap öğrenmiştir. Harikulade (çok üstün) bir zekâsı vardı. Onun kuvvetli ezber kabiliyeti, darb-ı mesel hâline gelmiştir. Eline kalem alıp, hiçbir şey yazmamıştı. Bununla beraber, kendisine rivâyet edilen hadîs-i şerîfi hemen ezberler, hiçbirinin tekrar edilmesine lüzum hissetmezdi. Derdi ki: “En az rivâyet ettiğim şey şiirdir. Bununla birlikte, istersem size tekrar etmeksizin, bir ay devamlı şiir söyliyebilirim.”

Şa’bî’nin (radıyallahü anh) halife Abdülmelik bin Mervân ile arası çok iyi idi. Onun yakın dostu ve sohbet arkadaşı idi. Anlatılır ki: Şa’bî Abdülmelik tarafından sefir (elçi) olarak Rum Kayserine (Bizans İmparatoruna) gönderilmişti. Vazifesini yerine getirdikten sonra, Kayserden bir mektûb ile geri dönmüştü. Abdülmelik mektûbu okuyunca, Şa’bî’ye: “Biliyor musun, Kayser mektûbunda ne yazmış?” dedi. Şa’bî (radıyallahü anh): “Hayır bilmiyorum” dedi. Abdülmelik, “Senin dindaşlarının hâline şaşılır, nasıl olmuş da seni halîfe yapmışlar” dedi. Bunun üzerine Şa’bî “Ey mü’minlerin emîri! O yalnız beni gördü. Seni görmüş olsaydı böyle yazmazdı” dedi. O zaman Abdülmelik, Şa’bî’ye “Hayır, o bu yazısı ile seni öldürmek için, beni tahrik etmek istemiş” dedi. Gerçekten Kayserin o sözleri, bu maksadla yazılmış olduğu, daha sonra Kayserin kendi ifâdesinden anlaşılmıştır.

Şa’bî hazretleri Eshâb-ı kiramdan (radıyallahü anh) beşyüz mübârek zâta yetişmiştir. Ali bin Ebî Tâlib, Sa’d bin Ebî Vakkâs, Sa’îd bin Zeyd, Zeyd bin Sabit, Kays bin Sa’îd bin Ubâde, Ubâde bin Sâmit, Ebî Mûsâ el-Eş’arî, Ebû Mes’ûd el-Ensârî ve daha bir çok Sahabeden (r.ahhüm), Haris bin el-A’ver, Harice bin Salt, Rebî’ bin Haysem, Süfyân-ı Sevrî, İbn-i Ebî Leylâ, Süveyd bin Gafele ve başka Tâbiîn-i kiramdan hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Ebû İshâk Sebîî, Sa’îd bin Amr bin Eşve’, İsmâîl bin Ebî Hâlid, Beyân bin Bişr, Husayn bin Abdurrahmân, Süleymân bin Mihrân A’meş, Ebû İshâk Şeybânî gibi âlimler de ondan hadîs-i şerîf bildirmişlerdir.

Şa’bî’nin rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden ba’zıları:

İbn-i Ömer'den (radıyallahü anh) rivâyet etmiştir: "Kim duhâ (kuşluk) namazını kılar, ayın üç günü oruç tutar, mukîm iken ve seferde vitr namazını terk etmezse, ona şehîd sevâbı yazılır."

Yine O'ndan rivâyet etmiştir: "Müslüman, müslümanların, elinden ve dilinden emîn olduğu kimsedir. Muhacir, Allahü teâlânın yasak ettiği şeylerden hicret eden, onları terk edendir."

Câbir'den (radıyallahü anh) rivâyet etmiştir. "İnsanlar, kıyâmet günü Sırat'tan geçerler."

Nu'mân bin Beşîr'den rivâyet etmiştir: "Helâl da belli, haram da bellidir. Bu ikisinin arasında çok kimsenin bilmedikleri şüpheli şeyler vardır. Bir kimse bu şüpheli şeylerden kendini korursa, dînini ve ırzını muhafaza etmiş olur. Şüpheli işleri yapanlar harama düşerler. Bunlar, korunun kenarında hayvanlarını otlatan ve koruya dalıp girme ihtimâli çok fazla olan kimse gibidir. Dikkat ediniz, uyanık olunuz. Her hükümdârın, sultanın bir korusu vardır. Allahü teâlânın korusu da, haram kıldığı şeylerdir. Şunu da iyi biliniz ki, bedende bir et parçası vardır. Eğer o, düzgün ve iyi olursa, bütün vücûd iyi ve düzgün olur. Eğer o bozuk olursa, bütün beden bozuk olur. Dikkat ediniz, bu et parçası kalbdir."

İbn-i Abbâs'tan rivâyet etti: "Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) zemzem suyunu ayakta içti."

Şa'bî hazretleri buyurdular ki: "Fitne çıkaran âlimden ve câhil âbidden (çok ibâdet edenden) sakının. Bunların hâline meftun olan (gönlünü kaptıran, aldanan) için ikisi de fitnedir. Hem de çok tehlikelidir." Îsâ bin Muâz bin Leys dedi ki: Şa'bî'ye bir mes'ele soruyordum, fakat o cevap vermek istemiyordu. Bu sebeple sitemde bulundum. Bunun üzerine, Şa'bî!: "Ey âlimler ve fakîhler! Biz âlim değiliz. Bizler sadece duyduklarımızı sizlere aktarıyor, naklediyoruz. Aslında, gerçek fakîh, Allahü teâlânın haramlarından (yasak kıldığı şeylerden) sakınan âlim ise, Allahü teâlâdan korkandır" demiştir.

"İnsanlar uzun zaman dinle yaşıyacak, sonunda din gidecek. Sonra uzun zaman hayaya sarılacaklar, bir nevi utanma duygusu ile yaşıyacaklar, o da yok olacak. Sonra onları bir rağbet ve istek yaşatacak, bir müddet de bu devam edecek. Sonra bu da, öbürleri gibi gidecek. Zannederim, bundan sonra gelecek zamanlar, birbirinden daha zor olacak."

"Keşke ilmim olmasaydı. Dünyâdan tertemiz çıksaydım. Âhırete vardığımda, hiç olmazsa bu husûsta hesaba çekilmezdim."

"Bizim kendilerine yetiştiğimiz insanlar ilmi, aklı olan ve onunla amel edecek kimselere öğretmek için öğrenirlerdi. Ama şimdi ilim tahsili yapanlar, akılsızlar, iyi ameli olmıyanlar için ilim öğreniyorlar."

Şa'bî'ye (radıyallahü anh) birisi kötü sözler söyledi. Bunun üzerine Şa'bî "Hakkımdaki bu sözlerin doğru ise, Allahü teâlâ beni affetsin. Doğru değil de, yalan söylüyorsan, Allahü teâlâ seni affetsin" dedi.

"Cimri ile yalancıdan hangisinin Cehennemin daha derinine atılacağını bilmiyorum."

Şa'bî hazretleri anlatıyor: Bir cenâze namazı kılındıktan sonra, binmesi için Zeyd bin Sâbit'e katırını yaklaştırdım. Bu sırada, Abdullah bin Abbâs gelerek, üzengiyi tutmak istedi. Zeyd bunu görünce, "Ey Resûlullahın amcazâdesi, üzengiyi bırak" deyince, İbn-i Abbâs (radıyallahü anh) "Biz âlimlere bu şekilde muâmele ile emrol unduk" cevabını verdi: Bunun üzerine Zeyd (radıyallahü anh), İbn-i Abbâs'ın elini öpüp "Biz de Resûlullahın Ehl-i beytine böyle yapmakla emrolunduk" dedi.

"Cennete giren bir cemâat, Cehenneme giren diğer bir topluluğa: Sizin Cehennemde ne işiniz var? Halbuki dünyâda siz bize öğretmiştiniz, biz de sizin dedikleriniz gibi yapmıştık. Sizin de Cennette olmanız lâzım değil mi? diye sorduklarında, Cehennemdekiler: Evet'dünyâda size öğretmiş ve anlatmıştık. Fakat, biz, söylediklerimizle amel etmezdik. Onun için Cehenneme düşdük" derler.

"Bilmediği sorulunca, bilmiyorum demek, ilmin yarısıdır. Bilmediği bir şeyde Allah için sükût edenin alacağı sevâb, konuşandan az değildir. Çünkü, nefse en ağır gelen şey, bilmediğini kabûl etmektir."

Din kardeşlerinin ayıplarını araştırıp bulan kimse, arkadaş edinemez." "Dünyâda iyi bir şey bırakana, Allahü teâlâ ona âhırette daha hayırlısını verir."

"Kâdı Şüreyh ile beraberdim. Ona, birisi ile da'vâsı olan bir kadın geldi. Ağlamaya başladı. Bunun üzerine ben Kâdı

Şüreyh'e, "Yâ Ebâ Ümeyye! Herhalde bu kadın mazlûmdur" deyince Kâdı Şüreyh; "Yâ Şa'bî, Hazreti Yûsuf'un kardeşleri de babalarına ağlıyarak gelmişlerdi. Bu kadının ağlaması, suçsuz olduğunu göstermez" dedi.

"İnsanın sâlih olan çoluk çocuğuna, dünyâ sıkıntılarından korunacak kadar mal bırakması, diğer şeylerden daha faziletlidir."

"Peygamberlerden sonra ihtilâfa, anlaşmazlığa düşen her ümmette, mutlaka haksızlar, haklılara galip ve üstün gelmiştir."

"İlmin süsü, ilim sahibinin hilmidir. (yumuşaklığıdır)."

Ebû Zeyd (radıyallahü anh) anlatır: Şa'bî'ye bir şey sordum. Bunun üzerine bana kızdı ve onu söylemiyeceğine yemîn etti. O zaman gidip, kapısının önüne oturdum. Bana "Ey Ebû Zeyd! Ben, sorunun cevâbını söylemiyeceğime, yemîn ettim. Fakat sana üç şey söyliyeceğim, iyi dinle. Bunları da aklından çıkarma. Birincisi, Allahü teâlânın yarattığı bir şey hakkında, bunu niçin yarattı. Bundaki murâd ve hikmet nedir, deme. İkincisi, bilmediğin bir şeyi, ben onu biliyorum deme. Üçüncüsü, dinî mes'elelerde kendi aklına göre, mukayese yapma. Bakarsın, bir helâli haram, haramı da helâl yapabilirsin. Neticede, ayağın sürçüp, tökezler, mahvolup gidersin.." dedi.

"Nefsin arzu ve isteklerine "hevâ" denmesi, kimde bulunursa onları Cehenneme düşürdüğü içindir. Hevâ sahiplerine de, "Ehl-i hevâ" denmesi, bunlar Cehenmeme düşecekleri içindir."

Birinin câriyesi, onun vasıtasiyle müslüman olmuştu. Şa'bî hazretleri ona, "Hayatında en hayırlı gün, bugünündür", buyurdu.

Şa'bî hazretlerine, "Falanca şahıs âlimdir" dediler. Şa'bî (radıyallahü anh) bunu söyleyene, "Onda ilmin güzelliğini göremedim" dedi. "İlmin süsü ve kıymeti nedir?" diye sorulunca, "Vekardır, âlim olan kişi, kibirli, sert ve kaba olmaz" buyurdular.

"İlmi ehline veriniz, ehli olmayana vermeyiniz. Yoksa günaha girersiniz."

Şa'bî'nin şu beyti, insanlar arasında çok söylenilegelmiştir: "Gerçek hilm (yumuşaklık ve kemâl) hoşnutluk zamanında değil, gazâb ve kızgınlık zamanında belli olur."

"Terbiyeli, edebli, sâlihâ kızını, fâsık erkekle evlendiren, onun felâketine sebep olur."

"Bir kimse Şam'ın en uzak bir yerinden, Yemen'in en uzak köşesine yolculuk yapsa, yolculuğu sırasında, hayatında faydalı olacak bir kelime öğrense, bu yolculuğu boşuna yapmış sayılmaz."

Hakkında âlimlerin söyledikleri: İbn-i Sîrîn dedi ki: "Kûfe'ye gelmiştim. Şa'bî'nin büyük bir ilim halkasının bulunduğunu gördüm. O sıralarda Resûlullahın (aleyhisselâm) Eshâbından da (r.anhüm) bir hayli hayatta olanları vardı."

Eş'as bin Sivâr, babasından rivâyet etti: Şa'bî vefât edince, Basra'ya geldim. Hasen-i Basrî'nin huzûruna girdim. "Yâ Ebâ Sa'îd! Şa'bî, vefât etti" dedim. Bunun üzerine: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. O ömrü uzun, ilmi çok ve müslümanlar arasında seçkin yeri olan bir zât idi" dedi. Sonra, oradan ayrılıp, İbn-i Sîrîn'in yanına geldim. Ona da Şa'bî'nin vefâtını bildirince, o da Hasen-i Basrîgibi söyledi."

Âsım bin Süleymân dedi ki: "O zaman, Kûfelilerden, Basralılardan, Hicaz ve çevrelerinde hadîs ilmini en iyi bilen Şa'bî idi."

Ebû Husayn: "Şa'bî, fıkıh ilminde çok yüksek derecelerde idi" dedi. İbn-i Uyeyne: "Şa'bî, zamanının İbn-i Abbası'dir" dedi.

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) El-A'lâm cild-3, sh. 251

2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-5, sh. 65

3) Vefeyât-ül-a'yân cild-3, sh. 12

4) Hilyet-ül-evliyâ cild-4, sh. 310

5) Târîh-i Bağdâd cild-12, sh. 227

6) Tabakât-ı İbn-i Sa'd cild-6, sh. 246

7) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 79

8) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1070

9) Eshâb-ı Kirâm sh. 393